

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015
Α' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΑλ3Κ(α)

ΤΑΞΗ: Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ

Ημερομηνία: Δευτέρα 5 Ιανουαρίου 2015
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΔΙΑΔΓΜΕΝΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Α¹. Όσες όμως καλές ιδιότητες νομίζουν ότι τις αποκτούν οι άνθρωποι με φροντίδα και άσκηση και διδασκαλία, εάν κάποιος δεν έχει αυτές αλλά τις αντίθετές τους κακές, σ' αυτές τις περιπτώσεις, υποθέτω, προκαλούνται και οι θυμώ και οι τιμωρίες και οι συμβουλές· μία από αυτές (τις κακές ιδιότητες) είναι και η αδικία και η ασέβεια και με ένα λόγο καθεί το αντίθετο στην πολιτική αρετή.

Στην περίπτωση αυτή, λοιπόν, ο καθένας θυμώνει με τον καθένα και τον συμβουλεύει, ολοφάνερα επειδή κατά τη γνώμη του (η αρετή) μπορεί να αποκτηθεί με επιμέλεια και μάθηση· αν πράγματι θέλεις, Σωκράτη, να καταλάβεις τι τέλος πάντων σημαίνει το να τιμωρεί κανείς αυτούς που αδικούν, αυτό το ίδιο θα σου αποδείξει ότι οι άνθρωποι πράγματι πιστεύουν πως η αρετή είναι κάτι που μπορεί να αποκτηθεί. Γιατί κανένας δεν τιμωρεί αυτούς που αδικούν έχοντας αυτό στο νου του και εξαιτίας αυτού, επειδή δηλαδή διέπραξε ένα αδίκημα, εκτός αν κάποιος αδικείται ασυλλόγιστα, όπως ακριβώς ένα θηρίο.

¹ Η μετάφραση αντλήθηκε από το Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Βοήθημα του Υπουργείου Παιδείας (www.study4exams.gr)

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015

Α' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΑΛ3Κ(α)

B1². «φύσει ἢ τύχη»: Με τον όρο φύσις σε μια ευρύτερη θεώρησή του προσδιορίζονται οι φυσικές ιδιότητες και η φυσική κατάσταση κάποιου πράγματος ή έμψυχου είδους. Επίσης ο φυσικός κόσμος, οι νόμοι που διέπουν το σύμπαν, η γέννηση και η αρχή του κόσμου. Ακόμη ως φύσις νοούνται η δύναμη, που προκαλεί τη γένεση και την αρχή του κόσμου, η ουσία των πραγμάτων, το σύμπαν, το φυλό, το γένος, τα γεννητικά όργανα και τα φυλετικά χαρακτηριστικά.

Ειδικότερα εδώ ο σοφιστής αναφέρεται σ' εκείνα τα χαρακτηριστικά, που ο άνθρωπος έχει εκ γενετής και αναπτύσσονται χωρίς τη δική του παρέμβαση. Για παράδειγμα η ευρωστία, η ομορφιά, οι αναπηρίες, οι ατέλειες είναι θετικά ή αρνητικά χαρακτηριστικά, με τα οποία η φύση «προοικίζει» τους ανθρώπους.

Όμως ο Πρωταγόρας δεν πιστεύει πως η φύση διαμορφώνει κατ' αποκλειστικότητα τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά. Δεν είναι μια δύναμη που καθορίζει αμετάκλητα την ανθρώπινη ζωή. Γι' αυτό και την αντιπαραθέτει με την τύχη, που επεμβαίνει στη ζωή του ανθρώπου και συχνά τη διαφοροποιεί. Ο σοφιστής, λοιπόν, με τον όρο «τύχη» αναφέρει τα χαρακτηριστικά, που ο άνθρωπος αποκτά στη ζωή του εξαιτίας κάποιου τυχαίου περιστατικού, όπως το ατύχημα, οι ασθένειες, οι φυσικές καταστροφές.

Αυτά τα «φύσει ἢ τύχη» χαρακτηριστικά που έχει ο άνθρωπος δεν μπορούν να μεταβληθούν με διδασκαλία, επιμέλεια και εξάσκηση, γι' αυτό και κανείς δεν οργίζεται, δεν συμβουλεύει, δεν διδάσκει και δεν τιμωρεί όσους τα έχουν, γιατί δεν προέκυψαν από τη δική τους ευθύνη.

κολάζει:

Το ρήμα σημαίνει τιμωρώ για σωφρονισμό, για επανόρθωση ή διόρθωση και αντιδιαστέλλεται προς το ρήμα τιμωροῦμαι, που δηλώνει την τιμωρία για εκδίκηση. Αυτή τη διάκριση κάνει και

² Οι απαντήσεις στηρίζονται στο σχολικό βιβλίο Φιλοσοφικός Λόγος, σελ. 85-86 και στο Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Βοήθημα του Υπουργείου Παιδείας (www.study4exams.gr)

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015

Α' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΑΛ3Κ(α)

ο Αριστοτέλης στη «Ρητορική» του (I, 10,17), όπου διακρίνει την ποινή σε «κόλασιν» και «τιμωρίαν». Επομένως στο ρήμα κολάζω είναι εμφανής ο σωφρονιστικός, παιδαγωγικός, και ηθοπλαστικός χαρακτήρας της ποινής, που αποτελεί και τη βαθύτερη δικαίωση της ποινής, που, έτσι ή αλλιώς, είναι αναγκαίο κακό. Μάλιστα η ποινή αποκτά και τελεολογική σημασία, γιατί συντελεί στη βελτίωση της προσωπικότητας.

Συγχρόνως το ρήμα περικλείει και τον παραδειγματικό και αποτρεπτικό χαρακτήρα της ποινής, η οποία γι' αυτόν ακριβώς το λόγο δεν αφορά στο παρελθόν (ού του παρεληλυθότος ένεκα αδικήματος) αλλά στο μέλλον (χάριν του μέλλοντος). Στοχεύει δηλαδή στον παραδειγματισμό των άλλων πολιτών και στην αποτροπή τους από τις παραβατικές συμπεριφορές.

«άλογίστως»: Το επίρρημα αντιπαρατίθεται στον προσδιορισμό «μετά λόγου» και συνδέεται με τον εκδικητικό χαρακτήρα της ποινής, και το δίκαιο του αντιπεπονητός (ὄφθαλμόν ἀντί ὀφθαλμοῦ). Άρα εκείνος που επιβάλλει ποινές «άλογίστως», αρνείται τον παιδευτικό χαρακτήρα της ποινής και δεν λαμβάνει υπόψη την ηθική συνείδηση του ανθρώπου, την ύπαρξη λογικής και αισθημάτων, που επιδέχονται επιπλέον καλλιέργεια και εξανθρωπισμό. Επομένως το «άλογίστως» ταιριάζει στα θηρία και σε ανθρώπους που φέρονται σαν θηρία, χαρακτηρίζει την άλογη ποινή, που αποκτηνώνει και απανθρωποποιεί.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015

Α' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΑΛ3Κ(α)

B2³.

Οι σοφιστές υπήρξαν οι σκαπανείς ενός νέου πνευματικού κινήματος με κύρια χαρακτηριστικά τον ανθρωποκεντρισμό, τη διανοητική ανησυχία, την κριτική οξυδέρκεια και την αμφισβήτηση καθιερωμένων θεσμών αρχών και αξιών και παγιωμένων αντιλήψεων. Ο Πρωταγόρας, από τους κύριους εκφραστές της σοφιστικής κίνησης, εισάγει στο λόγο του πρωτοποριακές και ρηξικέλευθες αντιλήψεις για την εποχή του, κάνοντας πράξη τη βασική θέση των σοφιστών «μέτρον πάντων χρημάτων άνθρωπος».

Στη φράση «φύσει ἢ τύχη» είναι εμφανής η συνέπεια του σοφιστή στις ιδεολογικές του αντιλήψεις περί θεών. Ως αγνωστικιστής αποστασιοποιείται από θεοκρατικές ερμηνείες. Δέχεται την ύπαρξη μιας τελεολογικής αρχής στη φύση, πως όλα υπηρετούν κάποιο σκοπό προσθέτοντας και τον αστάθμητο παράγοντα του τυχαίου. Δεν αναφέρεται σε κάποια θεϊκή δραστηριότητα, που κατανέμει τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες στους ανθρώπους. Συνεπώς μια ανώτερη λογική, η φύση, δημιουργεί τα όντα και τα χαρακτηριστικά τους.

Όλα εξελίσσονται αυτόνομα, στο πλαίσιο μιας αυτοτελούς αιτιοκρατίας³ απουσιάζει επομένως ακόμη και η αίσθηση της θείας πρόνοιας.

Εξίσου πρωτοποριακή είναι και η ανθρώπινη στάση προς εκείνους που έχουν ελαττώματα «φύσει ἢ τύχη», όπως η ασχήμια, η ασθενικότητα και η βραχυσωμία, και αποτυπώνεται στη φράση «ὄσα γάρ ἡγούνται ... ποιεῖν». Το ρήμα ἐλεοῦσιν δηλώνει με σαφήνεια μια ανθρωπιστική συμπεριφορά, που προσιδιάζει σ' έναν ανώτερο πολιτισμό με έντονα τα ανθρωπιστικά ιδεώδη. Ανθρωποι που έχουν αδικηθεί από τη φύση, αξίζουν τη συμπάθεια και την κατανόηση των άλλων ανθρώπων, μα πάνω από όλα τη συμπάρασταση, την εμπρακτὴ αναγνώριση του διαφορετικού, την ισότιμη αποδοχή. Ἐπρεπε να περάσουν αιώνες σκληρότητας και αδιαφορίας, ρατσισμού και κοινωνικού αποκλεισμού, μέχρι να

³ Οι απαντήσεις στηρίζονται στο σχολικό βιβλίο Φιλοσοφικός Λόγος, βιβλίο του καθηγητή σελ. 35-36 και 46 στο Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Βοήθημα του Υπουργείου Παιδείας (www.study4exams.gr)

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015

Α' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΑΛ3Κ(α)

αναθεωρήσουν οι κοινωνίες τη στάση τους απέναντι στους συνανθρώπους μας με αναπηρίες ή με ειδικές ικανότητες.

Ο προοδευτικός χαρακτήρας του πρωταγορικού στοχασμού συνεχίζεται με τις αναφορές του στον παιδαγωγικό και σωφρονιστικό χαρακτήρα της ποινής: «ό δε μετά λόγου... κολασθέντα». Απορρίπτοντας τα κίνητρα της τυφλής αντεκδίκησης αναδεικνύει το σκοπό της έλλογης ποινής, που αρμόζει σε πολιτισμένες κοινωνίες, προσεγγίζοντας την ως μέσο παιδείας και αγωγής. Συνεπώς υποσκελίζοντας τα ιδεολογικά όρια της εποχής του προτείνει τον εξανθρωπισμό του σωφρονιστικού συστήματος και της δικαιοσύνης. Δικαιολογημένα στις απόψεις του σοφιστή στηρίχθηκαν οι εκπρόσωποι του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού για να διακηρύξουν τις πρωτοπόρες ιδέες τους.

Τέλος προοδευτική στο σύνολό της είναι και η άποψη του περί του διδακτού χαρακτήρα της αρετής «ότι δε αυτήν ... παραγίγνεσθαι». Η αρετή δεν δίνεται «φύσει» στον άνθρωπο, ταυτόχρονα με το βιολογικό του σχηματισμό, ούτε «θεία μοίρα» αλλά υπάρχει «δυνάμει» ως δυνατότητα απόκτησης. Για την απόκτησή της απαιτούνται διδασκαλία, επιμέλεια και εξάσκηση, συνεχής προσωπικός αγώνας για τη βελτίωση και ηθικοποίηση του ανθρώπου. Έτσι εξηγείται και ο ηθοπλαστικός χαρακτήρας της παιδείας και η διά βίου μάθηση των ανθρώπων για την ηθικοπολιτική αγωγή.

Γενικά στο κείμενο φαίνεται μια προοδευτική αντίληψη της κοινωνίας και του πολιτισμού από τα χείρω προς τα κρείττω. Εύλογα αποτυπώνεται ο αισιόδοξος ανθρωπισμός του Πρωταγόρα, που απορρέει από τη δύναμη και την επίδραση της αγωγής και της παιδείας του ανθρώπου.

B3⁴. Στο χωρίο του πρωτότυπου κειμένου ο σοφιστής αναφέρεται στα χαρακτηριστικά που αποκτούν οι άνθρωποι ύστερα από φροντίδα, άσκηση και διδασκαλία («ἐξ ἐπιμελείας καὶ ἀσκήσεως καὶ διδαχῆς»). Σ' αυτή την κατηγορία εντάσσονται στοιχεία, που έχουν

⁴ Οι απαντήσεις στηρίζονται στο σχολικό βιβλίο Φιλοσοφικός Λόγος, σελ. 84-86 και 90 και στο Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Βοήθημα του Υπουργείου Παιδείας (www.study4exams.gr)

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015
Α' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΑλ3Κ(α)

να κάνουν με τον χαρακτήρα του ανθρώπου και τις αρετές. Στο σημείο, λοιπόν, αυτό κυρίως στηρίζει την απόδειξη του «διδακτού» της αρετής: όποιος δεν έχει ηθικές αρετές, αλλά τα αντίθετα χαρακτηριστικά (για παράδειγμα την αδικία και την ασέβεια), προκαλεί την κοινή γνώμη και οι άνθρωποι θυμώνουν μαζί του («θυμοί»), τον τιμωρούν («κολάσεις») και τον συμβουλεύουν («νουθετήσεις»), διότι αδιαφόρησε να τα καλλιεργήσει. Συνεπώς, η κοινωνική φύση του ανθρώπου είναι επιδεκτική καλλιέργειας, ευαισθητοποίησης και ηθικοποίησης κι εδώ ακριβώς έγκειται ο παιδευτικός ρόλος της ποινής και της νουθεσίας. Στα παραπάνω συνηγορεί και το χωρίο του μεταφρασμένου αποσπάσματος, το οποίο αναφέρεται στη μέριμνα των ανθρώπων για την ηθική και πολιτική αγωγή των παιδιών τους. Παρουσιάζει το εκπαιδευτικό σύστημα της Αθήνας εγκωμιαστικά ως πρότυπο παιδείας και αγωγής, που υπηρετεί με συνέπεια την πολιτική αγωγή και τον πολιτισμό.. Συγκεκριμένα, στην πρώτη βαθμίδα που αφορούσε την προσχολική εκπαίδευση, οι φορείς αγωγής επιδίδονταν στη μετάδοση βασικών αρχών ηθικής συμπεριφοράς. Οι γονείς, η παραμάνα και ο παιδαγωγός εξηγούν στο παιδί τι είναι δίκιο, τι άδικο, τι καλό, τι αισχρό και τι όσιο και ανόσιο, ενώ σε περίπτωση παρέκκλισης από τη θεμιτή συμπεριφορά προσπαθούν με απειλές και τιμωρίες («χτυπήματα») να το επαναφέρουν στον ίσιο δρόμο, όπως ισιώνουν ένα δέντρο που λυγίζει και γέρνει. Επρόκειτο, συνεπώς για προτρεπτικές ή αποτρεπτικές νουθεσίες και για μέσα σωφρονισμού. Γίνεται λοιπόν κατανοητό πως το περιεχόμενο της εκπαίδευσης ήταν κυρίως **ηθοπλαστικό**, αφού αποσκοπούσε στο να διαμορφωθούν ηθικά ενάρετοι άνθρωποι με κυρίαρχο στοιχείο την πολιτική αρετή.

- B4.** Φιλοσοφικός Λόγος, σελ. 49: «**Βγαίνοντας από το σπίτι του Καλλία... και μας γοητεύει**».

- B5. α.** πειρατής
θυμώδης
δίδαγμα
ακόλαστος
φάση
- β.** τύχη
ἴσασιν
συλλήβδην
ιδών
παρασκευαστόν

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΔΙΔΑΚΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Γ1⁵. Και βέβαια, κύριοι, αξίζει να αναλογιστείτε και τα εξής, ότι δηλαδή τώρα da όλοι οι Έλληνες θεωρούν πως έχετε γίνει οι καλύτεροι και έχετε λάβει τις ορθότερες αποφάσεις, επειδή δεν επιδιώξατε την τιμωρία⁶ για όσα έχουν γίνει αλλά τη σωτηρία της πόλης και την ομόνοια των πολιτών. Γιατί συμφορές έχουν συμβεί και σε πολλούς άλλους εξίσου μεγάλες με τις δικές μας· η διευθέτηση όμως με σωστό τρόπο των διαφορών που συνέβησαν μεταξύ μας, εύλογα θεωρείται πλέον έργο καλών και συνετών ανθρώπων. Επειδή, λοιπόν, αυτά τα χαρακτηριστικά υπάρχουν σε σας κατά γενική ομολογία είτε κάποιος τυχαίνει να είναι φίλος είτε εχθρός⁷, μην αλλάξετε γνώμη, μήτε να θέλετε να στερήσετε από την πόλη αυτή την γνώμη. Ούτε πάλι οι ίδιοι να δώσετε την εντύπωση ότι αυτά τα αποφασίσατε περισσότερο τυχαία παρά έπειτα από σκέψη.

⁵ Το αδίδακτο κείμενο αντλήθηκε από τις εκδόσεις Loeb Classical Library.

⁶ Επειδή δεν στραφήκατε στην τιμωρία.

⁷ Όταν, λοιπόν όλοι, είτε για εχθρούς πρόκειται, είτε για φίλους, αναγνωρίζουν ότι αυτά μας χαρακτηρίζουν.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015
Α' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΑΛ3Κ(α)

- Γ2.** ἐλάχισται⁸
ἀξίων⁹
οὔσι¹⁰
τινά, ἄττα¹¹
ἐτέτραφθε¹²
ἐτίθει¹³
μεταγνῶς¹⁴
ἀπεστερῆσθαι¹⁵
ψηφιοῖντο¹⁶

Γ3. α.

- γεγενῆσθαι¹⁷: εἰδικό ἀπαρέμφατο ἀντικείμενο στο ρήμα δοκεῖτε, σε ταυτοπροσωπία, γιατί το ρήμα δοκεῖτε εἶναι προσωπικό.
- ἐπί τιμωρίαν¹⁸: εμπρόθετος προσδιορισμός του σκοπού στο τραπόμενοι.
- τῶν πολιτῶν¹⁹: γενική ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική υποκειμενική στον ὄρο ὁμόνοιαν.

⁸ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου ΟΕΔΒ, σελ. 124 §196, 11.

⁹ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου ΟΕΔΒ, σελ. 95-96 §159, 2.

¹⁰ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου ΟΕΔΒ, σελ. 116 §187, 5.

¹¹ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου ΟΕΔΒ, σελ. 142 §237α.

¹² Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου ΟΕΔΒ, σελ. 186 §299 και σελ. 311.

¹³ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου ΟΕΔΒ, σελ. 220 §339.

¹⁴ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου ΟΕΔΒ, σελ. 232 §350.

¹⁵ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου ΟΕΔΒ, σελ. 171 §278 και σελ. 159 §270, 2.

¹⁶ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου ΟΕΔΒ, σελ. 184 §295.

¹⁷ Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α.Β. Μουμτζάκης, ΟΕΔΒ σελ. 68-69 §73, σελ. 86-87 §95-96 - Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Π. Μπίλα ΟΕΔΒ σελ.66-67 §83 και 85.

¹⁸ Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α.Β. Μουμτζάκης, ΟΕΔΒ σελ. 113 §124, σελ. 117-118 §132- Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Π. Μπίλα ΟΕΔΒ σελ.110 §154, σελ. 115-116 §156, 9.

¹⁹ Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α.Β. Μουμτζάκης, ΟΕΔΒ σελ. 30 §33, - Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Π. Μπίλα ΟΕΔΒ σελ. 31 §31, 8.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015
Α' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΑΛ3Κ(α)

τάς γενομένας²⁰: επιθετική μετοχή ως ομοιόπτωτος επιθετικός προσδιορισμός στον όρο διαφοράς.

τήν πόλιν²¹: άμεσο αντικείμενο στο απαρέμφατο άποστερήσαι.

ύμιν²²: δοτική προσωπική κτητική στο ρήμα ύπάρχει.

- Γ3. β.** Δευτερεύουσα ειδική, ονοματική πρόταση, που εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο *ὅτι*, γιατί εκφράζει αντικειμενική κρίση και εκφέρεται με οριστική, (δοκείτε), επειδή δηλώνει γεγονός πραγματικό. Λειτουργεί ως επεξήγηση στο ουδέτερο της δεικτικής αντωνυμίας *τάδε*²³.

²⁰ Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α.Β. Μουμτζάκης, ΟΕΔΒ σελ. 26 §27, 3 και σελ. 89-90 §98α-Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Π. Μπίλα ΟΕΔΒ σελ.28 §28γ και σελ. 89 §121.

²¹ Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α.Β. Μουμτζάκης, ΟΕΔΒ σελ. 59 §59, 2γ και σελ. 89-90 §98α-Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Π. Μπίλα ΟΕΔΒ σελ.60 §77, 4.

²² Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α.Β. Μουμτζάκης, ΟΕΔΒ σελ. 50 §53 β και -Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Π. Μπίλα ΟΕΔΒ σελ.62 §80α.

²³ Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α.Β. Μουμτζάκης, ΟΕΔΒ σελ.139-141 §154,156 - Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Π. Μπίλα ΟΕΔΒ σελ.145-147 §173-175.